

GLOBALIZAREA ȘI VIAȚA POLITICĂ

*Avocat drd. Gheorghe Popa
Baroul Galați*

Abstract

After a concise description of the essence and forms of the globalization process, we are to analyse the political aspect of this phenomenon. The connection between globalization and politics is approached from a double perspective: first of all, from the removal perspective that interfere in the activity and prerogatives of the nation, and then, from the connections between nation and international institutions acting in the integration process. It also analyzes the negative reactions regarding globalization and the causes of such reactions.

Globalizarea este un proces de maximă complexitate, pregătit de întreaga dezvoltare economică, politică și culturală a secolului trecut, el cunoscând manifestări și tendințe diverse, uneori cu un pronunțat caracter antagonic, care afectează, într-o măsură mai mare sau mai mică, toate domeniile vieții sociale. Fenomenul se desfășoară cu prioritate în sfera vieții economice, dar globalizarea este din ce în ce mai prezentă și în viața politică, în domeniul militar, precum și în toate sferile vieții culturale.

La o primă vedere, globalizarea se prezintă ca o creștere a gradului de interdependență între toate țările lumii, fiecare comunitate națională fiind integrată într-un amplu sistem de conexiuni internaționale, fiind dependentă din ce în ce mai mult de ceea ce se întâmplă în toate colțurile lumii. Creșterea acestor interdependențe este, în primul rând, rezultatul adâncirii diviziunii internaționale a muncii, al antrenării în forme tot mai accentuate a economiei fiecărei țări în circuitul internațional de mărfuri și servicii.

Din punct de vedere economic, globalizarea se prezintă ca un proces de integrare la scară mondială, diversele economii naționale tinzând să devină componente ale unui macrosistem economic planetar. Acest proces de integrare a avut loc mai întâi la scară regională (continentală) și, apoi, la nivel mondial, și el reprezintă urmarea firească a diversificării vieții economice a planetei. Ca urmare a unui asemenea proces a apărut nevoia de cooperare între toate economiile lumii, cerința racordării fiecărei economii naționale la economia mondială. Acestor cerințe, absolut obiective, li s-a răspuns prin înființarea diverselor organizații economice în a doua parte a secolului al XX-lea, precum **Comunitatea Economică Europeană**, devenită ulterior **Uniunea Europeană**, **Asociația Liberului Schimb din America de Nord (NAFTA)**, **Asociația Liberului Schimb din America de Sud (SAFTA)**, **Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est (ASEAN)**, **Comunitatea Economică Vest-Africană (ECOWAS)**, **Forumul de Cooperare Asia-Pacific (APEC)** și altele. Nu trebuie trecut cu vederea nici faptul că primul răspuns la această provocare nemăiîntâlnita

până acum în istorie l-a constituit încheierea unui Acord general pentru tarife și comerț, celebrul **GATT**, al cărui rol a fost tocmai acela de a înlătura obstacolele generate de politicile economice protecționiste din calea dezvoltării comerțului mondial.

O prima concluzie care se impune în urma luării în considerare a fenomenelor amintite este aceea că pe măsura parcurgerii diverselor etape ale procesului de globalizare economică s-au creat structuri supranaționale cu atribuții integratoare crescânde, ce tind să preia tot mai multe din prerogativele care aparțineau până nu de mult statului național. În același timp, fenomenul a fost remarcat de numeroși specialiști și, în jurul lui, se desfășoară o amplă și continuă polemică, problema aflată în discuție fiind aceea dacă astfel de mutații politice sunt sau nu benefice intereselor naționale ale fiecărui popor. Cei care susțin necesitatea obiectivă a unor asemenea transformări, argumentează ca nu este vorba de o reducere a prerogativelor statului național, ci doar de o restructurare a acestora. Astfel, dacă în trecut statul acționa în vederea promovării interesului național prin politici economice protecționiste, care generau inevitabil fenomene de izolare și autarhie, în prezent același interes național este promovat prin participarea fiecărui stat la ample negocieri economice internaționale, militând pentru încheierea unor acorduri de cooperare care să fie favorabile fiecărui participant la viața economică internațională. Sunt prezente, de asemenea, și alte mutații benefice în modul de acțiune al statului pentru susținerea interesului național, argumentează partizanii procesului de globalizare. Dacă în perioadele anterioare statele puternice erau antrenate într-o permanentă competiție pentru cucerirea de noi teritorii, în momentul de față competiția se desfășoară pentru cucerirea piețelor de desfacere și a piețelor de investiții. Este evident că în noile condiții, primează în preocupările statului nu politicile de înarmare și de agresiune militară, ci politicile comerciale și cele financiare. Lumea se cucerește astăzi nu cu ajutorul armelor, ci prin expansiunea economică, prin impunerea supremației celor care produc mărfuri mai ieftine și de calitate superioară.

Un prim criteriu de evaluare a progresului înregistrat în direcția globalizării îl reprezintă, după cei mai mulți dintre analiștii fenomenului, gradul de instituționalizare la scară planetară și regională a diverselor relații economice, politice, militare și de altă natură, la care se adaugă, apoi, cel al atribuțiilor cu care sunt investite asemenea organisme internaționale. Și numai simpla trecere în revistă a instituțiilor create în acest scop în ultimile decenii este de natură să ne arate amploarea pe care a cunoscut-o procesul globalizării. Cât privește instituțiile apărute ca urmare a extinderii și adâncirii globalizării, acestea au rolul de a asigura desfășurarea în bune condițiuni a cooperării internaționale, prin stabilirea și respectarea regulilor corespunzătoare, prin lansarea și punerea în practică a unor programe adecvate cerințelor. Instituțiile în cauză sunt chemate să acționeze în direcția eliminării

anarhiei și dezordinii din viața economică și politică internațională, ele având posibilitatea să ia sub control factorii generatori de crize și disfuncționalități și, totodată, să identifice procesele care nu pot fi gestionate corespunzător decât la scară planetară, și să găsească soluții viabile la marile probleme cu care se confruntă lumea contemporană.

Globalizarea constituie, fără îndoială, un proces obiectiv și ireversibil și acest lucru este atestat de întreaga evoluție a lumii contemporane. Însă rezultatele cu care se soldează un asemenea proces obiectiv nu sunt pretutindeni favorabile tuturor, ele depinzând, în primul rând, de nivelul de dezvoltare al celor ce participă la integrare, dar și de modul în care se negociază diferitele forme de integrare, precum și de caracterul și activitatea instituțiilor prin intermediul cărora se asigură cooperarea la scară planetară. Așa se explică faptul că în vreme ce în unele țări globalizarea accelerează creșterea economică și generează bunăstare pentru întreaga populație, în altele, același proces reprezintă un factor de instabilitate și de agravare a stărilor disfuncționale. Se confirmă, prin urmare, ipoteza că au o poziție avantajoasă în procesul integrării țările puternic dezvoltate și că sunt dezavantajate cele cu un nivel mai redus de dezvoltare.

Analiza modului în care s-a desfășurat până în prezent **integrarea economică regională și mondială** evidențiază faptul că ea a avut un mare succes acolo unde a beneficiat de reguli stabilite prin consensul tuturor participanților la această acțiune. Aceași experiență istorică ne relevă însă și un alt aspect, mai puțin favorabil, acela că instituirea și respectarea anumitor reguli ale jocului vor depinde hotărâtor de cei care dețin o poziție economică privilegiată și că însuși modul în care vor funcționa regulile în cauză va fi determinat, în bună măsură, de către cei care au avut rolul decisiv în instituirea lor. Așa după cum se va constata, pe de altă parte, **„că este mai benefică o globalizare acompaniată de reguli clare ale jocului economic, decât o globalizare în care primează legea celui mai puternic și care conduce la creșterea decalajelor dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare precum și la polarizarea socială accentuată în interiorul tuturor țărilor lumii”¹.**

Nu toată lumea are, însă, după cum se va vedea, aceeași apreciere pozitivă față de necesitatea și avantajele procesului de integrare economică, globalizarea generând, de multe ori, atitudini de respingere sau de reținere și aceasta din mai multe motive. În primul rând, din cauză că, cel puțin până în prezent, procesul s-a desfășurat sub controlul unor organizații și instituții internaționale în care statele puternic dezvoltate dețin poziții cheie, fapt ce va duce la promovarea prioritărilor de către instituțiile în cauză a intereselor acestor state. Și așa după cum va menționa unul dintre laureații premiului Nobel pentru economie cu privire la rolul

¹ Florin Georgescu, *Prefață la: Patrick Lenain, F.M.I.-ul*, Editura C.N.I., București, p.23.

acestor instituții, „**nimeni nu poate să nu recunoască că organizațiile mondiale ca: F.M.I., Banca Mondială sau G.A.T.T. sunt dominate, dacă nu manipulate, de Statele Unite**”².

Apoi, din cauză că fenomenul globalizării este văzut de către majoritatea statelor mici și mijlocii ca o modalitate de impunere a intereselor celor puternici în viața economică și politică internațională, în numele principiilor și valorilor ce sunt așezate la baza acestui proces. Bunăoară, nu rare au fost situațiile când diverse organisme internaționale, create în scopul facilitării procesului de cooperare internațională și al realizării unei dezvoltări economice sănătoase și durabile au impus unor țări aflate momentan în dificultate condiții care s-au dovedit a fi, mai târziu, cu precădere în avantajul celor puternici și total dezavantajoase pentru cei constrânși să le îndeplinească.

Și, în sfârșit, din motivul că efectele modului în care s-a realizat până în prezent integrarea economică mondială au fost dureros resimțite de țările mai puțin dezvoltate, globalizarea realizându-se, în majoritatea cazurilor, pe baza unor reguli impuse de cei puternici, și care au funcționat, de cele mai multe ori, în propriul lor avantaj. Așa se explică faptul că, până la urmă, cei mici dobândesc treptat convingerea că prin globalizare țările puternic dezvoltate intră în posesia unor mijloace noi și deosebit de eficiente pentru a-și impune și consolida dominația pe plan internațional, pe când cei slabi sunt constrânși să renunțe și la ultimele mijloace pe care le mai aveau pentru a-și promova interesul național. Dar se impune, în acest context, precizarea că nu procesul ca atare trebuie criticat și respins, ci formele, nu întotdeauna dintre cele mai potrivite, în care s-a realizat el până acum.

Multe dintre criticile formulate la adresa globalizării se datorează și faptului că, în majoritatea cazurilor, artizanii acestui proces s-au situat pe pozițiile neoliberalismului, de unde susținerea în permanență de către aceștia a necesității reducerii la minimum a intervenției statului în viața economică și, implicit, a renunțării la politica de protejare a economiilor naționale în fața tendințelor de expansiune a companiilor transnaționale. Doctrinarii neoliberali ai globalizării promovează în mod insistent ideea că integrarea planetară impune cu necesitate revizuirea prerogativelor statului național, în sensul limitării lor drastice și al renunțării la atributul suveranității în favoarea unor instanțe supranaționale, al diminuării rolului și atribuțiilor statului atât în plan intern, cât și în relațiile internaționale. Aceași doctrină neoliberală invocă tot mai des așa-zisa necesitate de a se renunța de către stat la politicile sale economice și sociale, de a se acționa în direcția desființării sectorului public din economie, pe considerentul că statul este un administrator ineficient, motivul în cauză fiind invocat și pentru programele din domeniul sănătății și al învățământului, pentru cele de asistență socială etc. Or, în țările cu un nivel redus de dezvoltare economică, programele de

² Maurice Alais, *Le perversion monetaire*,: în *Le Figaro* din 23 iunie 1993.

asistență socială sunt absolut necesare, orice renunțare având consecințe dramatice asupra nivelului de trai al majorității populației. Așa după cum astfel de programe implică o prezență activă din partea statului în întreaga viață economică. Se poate aprecia, deci, că doctrina neoliberală nu ia în considerare că măsurile care se dovedesc a fi benefice în cazul națiunilor dezvoltate sunt contraindicate pentru cei cu un nivel scăzut de dezvoltare economică, de unde consecințele dezastruoase acolo unde ele au fost impuse de unele organisme internaționale și atitudinea ostilă din partea populației față de organismele în cauză și față de doctrina care le inspiră.

Doctrina neoliberală vehiculează astfel ideea că ar fi necesară diminuarea autorității statului în plan intern, îndeosebi a autorității instituțiilor centrale ale statului, disiparea centrelor de autoritate și realizarea unei largi autonomii locale, care poate merge până la desprinderea unor provincii de statul din care fac parte. *Statul – națiune*, care proclamă această doctrină a globalizării, nu-și mai justifică existența, deoarece el și-ar fi încheiat misiunea istorică. **“El a fost deja depășit în arii cruciale unde suveranitatea și-a pierdut orice sens. Din ce în ce mai mult, noile provocări care stau în fața fiecărui guvern sunt provocări care pur și simplu nu pot fi rezolvate prin acțiuni naționale sau chiar internaționale”³.**

Prerogativele statului în domeniul relațiilor internaționale urmează a fi preluate, în majoritatea lor, potrivit aceleiași doctrine, de către instituțiile ce se constituie ca rezultat al integrării economice mondiale, situație ce transformă suveranitatea statului național într-o noțiune caducă și aceasta din cauză că soluționarea noilor probleme generate de dezvoltarea lumii contemporane “necesită agenții *transnaționale*, care au o *suveranitate proprie*”⁴.

Se invocă, de regulă, în sprijinul acestei poziții, situația Uniunii Europene, ale cărei instituții au preluat o serie de prerogative ale statelor ce fac parte din această organizație economică. Dar se trece, cu bună știință, sub tăcere modul în care s-a realizat transferul de competențe de la statele naționale – membre ale Uniunii Europene – la instituțiile acesteia. Un asemenea transfer a avut loc pe baza funcționării integrale a principiului suveranității, fiecare stat acceptând în mod liber cedarea unora dintre prerogativele sale instituțiilor comunitare în schimbul avantajelor evidente ce se conturau în urma acestui transfer. Apoi, se va confirma din plin, prin modul de desfășurare a procesului de integrare europeană, ideea modernă privitoare la suveranitate, și anume aceea că suveranitatea de stat nu este altceva decât expresia oficială a suveranității poporului, că acesta din urmă este adevăratul depozitar al suveranității și că statul își exercită suveranitatea ca mandatar al națiunii pe care o reprezintă.

³ Peter F. Drucker, *Societatea postcapitalistă*, Editura “Image”, 1999, p.115.

⁴ Idem

Așa se și explică faptul că aderarea la Uniunea Europeană s-a făcut pe baza unor referendumuri naționale și nu doar ca rezultat al deciziei adoptate de conducerea statului.

Abordată în spiritul obiectivității științifice, globalizarea apare ca fiind consecința firească a evoluției lumii contemporane, o evoluție ce elimină treptat izolarile și autarhiile naționale și apropie popoarele, impunându-le drept condiție fundamentală a supraviețuirii și propășirii lor conlucrarea tot mai strânsă în toate planurile vieții sociale. Pe de altă parte, cooperarea internațională se impune și ca o condiție indispensabilă pentru soluționarea eficientă a principalelor probleme cu care se confruntă omenirea astăzi, cum ar fi: degradarea crescândă a mediului natural și conturarea pericolului ca procesele de deteriorare a naturii să dobândească un caracter ireversibil, puternica explozie demografică și impactul acesteia asupra evoluției generale a umanității, efectele ambivalente ale revoluției științifice contemporane și tendința scăpării acesteia de sub control, cursa înarmărilor, terorismul internațional etc.

Prin urmare, nu se pune problema de a blama un proces istoric obiectiv, care se va impune indeferent de faptul dacă-l agreăm sau nu, ci de analiza și de evaluarea onestă a modului în care s-a desfășurat până în prezent un asemenea proces, de surprinderea și evidențierea factorilor ce au făcut ca globalizarea să genereze efecte negative, care tind uneori să depășească avantajele obținute de pe urma integrării. Ca atare, problema fundamentală care se conturează în urma unei analize obiective a fenomenului este următoarea: globalizarea constituie un proces ce nu trebuie să se realizeze peste capul statelor naționale și împotriva voinței lor, ci cu participarea liber consimțită a tuturor națiunilor și în condiții de deplină egalitate, respectiv ca un proces de autentică cooperare internațională. Din nefericire, însă, se constată că integrarea s-a realizat, cel puțin în ultimele două decenii, după canoanele neoliberalismului, având câștig de cauză ideea necesității de a se conecta toate economiile naționale la o piață mondială unică ce urmează a funcționa potrivit raportului dintre cerere și ofertă, prin liberalizarea totală a schimburilor comerciale și eliminarea tuturor barierelor vamale și a politicilor protecționiste.

Promotorii unui asemenea mod de integrare ignoră însă diferențele care există în dezvoltarea economică, politică și culturală a națiunilor și, implicit impactul nefast al liberalizării totale asupra economiilor rămase în urmă. Ei “uită” apoi că în perioada capitalismului clasic, fază la care n-a ajuns încă majoritatea națiunilor, protecționismul vamal și politicile monetare și fiscale elaborate la nivel național au îndeplinit rolul de factori esențiali în procesul de asigurare a unei dezvoltări sănătoase și de consolidare a economiei de piață. Or, **“prin libera circulație a capitalurilor și prin creșterea interdependențelor scade autonomia macroeconomică a statelor, soluțiile conturându-se de cele mai multe**

ori la nivel comunitar, ce reduce totodată spațiul de manevră socială, al rolului sectorului public, al modului în care se face și se alocă bugetul”⁵.

Pe de altă parte, se constată că în timp ce vrea să impună statelor naționale limitarea drastică a atribuțiilor acestora în toate domeniile vieții sociale și, în primul rând, al economiei, neoliberalismul dovedește o extraordinară larghețe și generozitate față de competențele unor structuri cu caracter supranațional, atunci când susține că statul național urmează a se transforma **“într-un agent al instituției transnaționale”,** că **“limitarea suveranității va deveni o chestiune centrală în relațiile internaționale și în același timp în politica internă și externă”⁶.**

Cât privește structurile în favoarea cărora trebuie să cedeze statul național, acestea nu sunt altele (chiar dacă nu se recunoaște explicit acest lucru) decât cele aflate sub controlul unor state puternic dezvoltate sau al marilor companii transnaționale. Așadar, este vorba în acest caz de un model de globalizare ce vizează creșterea puterii companiilor transnaționale și a rolului unor instituții internaționale finanțate de acestea, supralicitarea importanței structurilor internaționale realizate și susținute de cele mai puternice state ale lumii, concomitent cu sacrificarea intereselor naționale ale comunităților mai slab dezvoltate, prin subordonarea necondiționată a statelor ce reprezintă asemenea comunități față de instituțiile și structurile supranaționale. Or, o globalizare viabilă și benefică nu se poate realiza decât prin intermediul unor structuri inter-statale, constituite prin acordul liber al statelor integrate în asemenea structuri, ale căror competențe sunt riguros precizate și instituite prin acordul de voință al aceluiași state.

Bibliografie

1. Ioan Bari, *Globalizare și probleme globale*, Editura Economica, București, 2001
2. Octav Biberi, *Uniunea europeană între virtual și real*, Editura ALL Educațional, București, 1999
3. Peter F. Drucker, *Societatea postcapitalistă*, Editura „Image”, București, 1999
4. Daniel Daianu, *Globalizarea: între elogi și respingere*, Editura Economică, București, 2001
5. Anca Maria Hristea, *Grupările regionale în evoluția lumii contemporane*, Editura Academiei de Studii Economice, București, 2004
6. Patrick Lenain, *F.M.I-iul, Editura C.N.I., București, 1994*,
7. Dumitru Miron, *Economia integrării europene*, Editura Academiei de Studii Economice, București, 2001
8. Simona Mihai, *Redefiniri ale guvernării corporative sub impactul globalizării*, Editura Academiei de Studii Economice, București, 2003

⁵ Octav Biberi, *Uniunea Europeană între real și virtual*, Editura All Educațional, București, 1999, pp.190-191.

⁶ Peter F. Drucker, *op. cit.*, pp. 117, 120.